

ЕТНОМОВНЕ СОЦІАЛЬНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

Соціальні розмежування мають вплив на формування політичних партій у межах певної політичної системи. Цей взаємозв'язок був описаний американськими вченими Сеймуром Ліпсетом і Стейном Рокканом у спільній праці „Структура розмежувань, партійні системи і вподобання виборців. Попередні зауваження” (1976 р.) [22]. Дослідники вивчали партійні системи, що формувалися у Західній Європі на зламі XIX-XX ст. як безпосередній продукт „впливу між двома фундаментальними процесами змін” національною та індустріальною революціями. Чотири типи соціальних розмежувань становили основу, на якій формувалися партійні системи Західної Європи: „центр – периферія”, „державна – церква”, „місто – село”, „працівники – роботодавці”.

Ми вважаємо, що дана теорія є актуальною і для України, зокрема ми ставимо за завдання описати кілька партій національних меншин, одним із факторів формування яких є етномовне соціальне розмежування (відповідає розмежуванню «центр – периферія» за С.Ліпсетом і С.Рокканом). Аналіз програм партій національних меншин, а серед них є партії із радикальними поглядами, дасть змогу реально оцінити всі етнічні протиріччя в Україні; дати відповідь на питання про загрозу сепаратизму.

Аналіз теорії С.Ліпсета і С.Роккана міститься в наукових публікаціях наступних дослідників: Є.В.Донові [6], Ю.В.Дунайові [7], А.Н. Кулік [20], Є.Ю.Мелашкіно [23], Є.Г.Пономарьові [31], В.Л.Римського [33]. У них вчені розглядають концепцію впливу соціальних розмежувань на партійні системи С.Ліпсета і С.Роккана, її аналіз і застосування щодо інших країн. Проблема соціальних розмежувань в Україні зустрічається в працях таких дослідників: В.Бортнікова [2], Ю.Каплан [11,12], О.Кіндратець [14]; І.Кононова – керівника проекту журналістського „розслідування” регіональних відмінностей України [16]; Н. Пашиної [27], яка звернула увагу на етномовне розмежування; М.Примуша [29], який описав пороги трансляції соціальних розмежувань на партійну систему України, охарактеризував концепцію С.Ліпсета і С.Роккана. Проте конкретно вплив етномовного соціального розмежування на формування в Україні партій національних меншин в українській науковій літературі не розглядається. Це дає підстави стверджувати про недостатність дослідження цієї теми.

Серед низки визначень «соціальних розмежувань» найбільш неоднозначне дав А.Рьоммеле: „Соціальні розмежування – довготривалі структурні конфлікти, що приводять до появи протилежних позицій, що в свою чергу можуть бути (чи не бути) представлені партіями” [32, с.52].

У будь-якому випадку, на думку С.Ліпсета та С.Роккана, не залежно чи це тоталітарний чи демократичний політичний режим, партії виступають важливим агентом мобілізації. Вони допомагають інтегрувати локальні соціуми в державу. У змагальних партійних системах партії здійснюють інтегральні функції на двох рівнях: з одного боку партія створює мережу міжрегіональних комунікаційних каналів, тим самим сприяє посиленню відчуття національної ідентичності; з іншого боку, змагання між партіями призводить до виникнення загальної системи управління на противагу окремій групі чиновників і управлінців [22, с.206]. Саме інтегруюча функція політичних партій здатна мобілізувати певну спільноту, в тому числі і представників певної національної меншини.

Щодо етномовного соціального розмежування, то воно виникло на етнічних протиріччях. З'явилося у європейських країнах наприкінці XIX ст., набувши значного розвитку в першій половині XX ст., коли він був властивий практично всім європейським державам. Головною його складовою була наявність у європейських країнах значних груп етнічних меншин (під „етнічною меншиною” розуміємо етнічну/ні групи/пи, які в чисельному вимірі становлять менше половини населення за умови існування домінуючої групи корінного етносу; у період між Першою і Другою світовими війнами етнічними меншинами в Чехословаччині були німці, у Польщі – українці тощо). Вони за багатьма параметрами вважали себе нерівними щодо представників корінної нації. За умов існування представницької демократії це сприяло формуванню стійкого зв'язку між цими групами й політичними партіями. [34, с.51-69].

Більшість партій і політичних систем, описані С.Ліпсетом і С.Рокканом, орієнтовані на традиційні зв'язки (1967 р.) на основі розмежування „старої політики” (так автор називає політичну ситуацію, яка панувала в період 50-х рр. XIX ст.) лежать політичні конфлікти між коаліціями „старих лівих” і „старих правих” [5, ст.235-236]. А політичні конфлікти в розвинених країнах мають новий вимір, в їх основі лежать постматеріальні цінності. Цей вимір „нової політики” передбачає конфлікти по таким проблемам: якість навколишнього середовища, альтернативні життєві сили, права національних меншин, участь в політичному процесі, соціальну рівність тощо [5, с.236-243]. Це зауваження, на нашу думку, є вкрай важливим, оскільки саме боротьба за права національних меншин і є основою розвитку політичних партій національних меншин. Крім того, міжнародна законодавча база сприяє цьому явищу.

Прикладом слугує Кодекс незалежної практики щодо політичних партій, ухвалений Венеціанською Комісією на 77 пленарній сесії (Венеція, 12-13 грудня 2008 р.) [15]. Кодекс написаний на основі коментарів Карлоса Клоза Монтеро (член Комісії, Іспанія) та Жана-Клода Кольєра (член Комісії, Франція). Зокрема в 115 пункті згадуються законодавчі засади, які використовують деякі країни Центральної і Східної Європи для представництва партій національних меншин в законодавчих органах. Наводиться приклад Польщі, де загальнодержавні бар'єри не застосовуються до партій меншин; Чорногорії, де були утворені додаткові округи з метою сприяння представництва певної меншин; а також Боснії та Герцеговини і Хорватії, де гарантується мінімальне представництво етнічним групам; в Угорщині, Словаччині та «колишній югославській республіці Македонії», де політичне представництво національних меншин, таких як роми, можливе і матеріалізувалося з появою однієї або декількох політичних партій, що мають етнічну основу або захищають інтереси цих громад [15, с.86].

У даній статті ми звернемо увагу на політичні партії тих національних меншин, які територіально компактно

проживають. Саме компактне проживання, на нашу думку, робить ці політичні сили впливовими, принаймні на регіональному рівні. До таких національних меншин ми віднесли:

- угорську національну меншину (96,8 % угорців проживає на території Закарпатської області [21, с.308]); презентують інтереси цієї національної меншини «КМКС» - Партія угорців України та Демократична партія угорців України;

- «корінний народ» України кримських татар (98,1 % всієї кількості кримських татар мешкають в Автономній Республіці Крим [21, с.308]); громадські організації кримських татар, які за статусом хоча і не є партіями, проте репрезентують інтереси цього корінного народу, а саме Організації кримськотатарського національного руху (ОКНР), що була створена 29 квітня – 2 травня 1989 р. та Кримськотатарська народна партія «Міллі Фірк»;

- російську національну меншину, яка є найбільш чисельною; звернемо увагу на такі політичні партії як «Руський блок», «Слов'янська партія» та «Руська єдність». Ці політичні організації мають вплив на Східній Україні і АРК.

Перш ніж перейти до опису цих політичних партій, звернемо увагу на різницю між поняттями «національна меншина» і «корінний народ». Ми підтримуємо думку І. Кураса, автора книги «Етнополітологія. Перші кроки становлення», де дослідник до корінних народів України відносить українців, кримських татар, караїмів, кримчаків і гагаузів [21, с.346]. Науковець одним із головних критеріїв у визначенні корінного народу відносить характеристику його саме в якості «народу», який не є домінуючим на території свого традиційного місцезнаходження. Натомість національна меншина являє собою етнічну спільноту, яка також, не посідаючи домінуючого становища в країні, де вона проживає, за етнічною ознакою належить до іншого народу, що може мати свою державу за межами цієї країни [21, с.337]. Крім того, І. Курас звертає увагу на те, що у законодавстві України не дається чіткого визначення поняття «корінного народу» і пропонує доцільніше запровадити термін «автохтонні народи», що більш адекватно відповідає етнологічним уявленням [21, с.345].

Цікаво, що українським законодавством функціонування політичних партій національних меншин взагалі не передбачене, зокрема у ст.3 зазначено: «Політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом» [8]. Де-юре і угорські партії в Україні і партії кримських татар і російські, зареєстровані «за рішенням, що має бути підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим» [8], та де-факто більшість членів партії є виключно представниками тієї національної меншини, чії інтереси репрезентує партія. Перейдемо до розгляду, виділених нами партій.

«КМКС» Партія угорців України. Цю політичну силу було зареєстровано у лютому 2005 р., а виникла вона на основі Товариства угорської культури Закарпаття (1989 р.). ТУКЗ підтримує ідею надання угорцям національно-територіальної автономії, у своїх вимогах займає найбільш радикальну позицію, виступає з вимогами створення на Закарпатті адміністративно-територіальної одиниці під назвою «Притисянський район» [24, с.18]. Головою КМКС як і ТУКЗ-у є Міклош Ковач, депутат Верховної Ради України III скликання. Не випадає діяльність обох організацій споріднена. Про це свідчить і аналіз виборчої програми КМКС на місцевих виборах 2006 р.

Щодо прав національних меншин, то в програмі передбачено наступне: національні меншини повинні отримати право на створення всіх форм автономії; розширення сфери застосування угорської мови та запровадити двомовність діловодства в населених пунктах, де мешкає хоча б 20% угорців; держава повинна фінансувати інститути, що забезпечують збереженню культури національних меншин, підтримувати діяльність церков та забезпечити повернення церковного майна; реабілітація закарпатських угорців, жертв сталінських репресій та грошова компенсація. Крім того, виборчою програмою КМКС передбачено створення угорського самоврядування - Притисянського району, який би «об'єднав населені пункти, де більшість становлять угорці; самоврядним органам має бути надане право розпорядження своїм майном» [3, с.8].

Спроби створення автономного округу були в 1991 р., коли на місцевому референдумі, який відбувся одночасно із Всеукраїнським референдумом про державну незалежність України та виборами Президента України 1 грудня 1991 р., позитивну відповідь на запитання: «Чи бажаєте Ви утворення в Берегівському районі угорського автономного округу?» дали 43482 виборці, що склало 81,4 % дорослого населення району [35, с.74]. З метою практичної реалізації результатів референдуму керівництво району та залучені фахівці розробили проект Закону України «Про угорський автономний територіальний округ» (УАТО). Проект Закону визначив УАТО як адміністративно-територіальне утворення у складі Закарпатської області [35, с.74]. Проте, на розгляд Верховною Радою України цей проект не був внесений Закарпатською обласною радою. Ради наступних скликань Берегівського району до цього питання не поверталися.

Щодо питань розвитку економіки і соціального захисту, виборча програма КМКС-у особливо не виділилася із-поміж інших. Відмінним є пункт, що стосується «зниження цін на закордонні паспорти та прискорення їх видачі; усім громадянам, в тому числі і безробітним» [3, с.8]. Щодо питань освіти, то ця політична партія теж виділилася, пропонуючи створення «обласного управління угорськомовних навчальних закладів» [3, с.8].

Демократична партія угорців України (ДПУУ) зареєстрована 24 березня 2005 р., голова - Іштван Гайдош [38]. Створена на основі Демократичної спілки угорців України (ДСУУ), членами якої є 15 угорських організацій, а головною ціллю спілки є розв'язання проблем соціально-економічного становища угорців України [24, с.16]. Порівняно із КМКС ДПУУ займає менш радикальні позиції, принаймні про створення угорської територіальної автономії у складі Закарпаття у виборчій програмі партії на місцевих виборах 2006 р. мова не йде, однак має місце національно-культурна автономія угорців, яка на нашу думку де-факто існує. Зокрема, в одному із інтерв'ю очільник Демократичної партії угорців України на питання про доцільність створення Притисянського району відповідає, що не може визначитися із відповіддю, бо не бачить чіткої мети створення, а також не вважає що цей район зможе економічно самостійно існувати [13, с.3].

Щодо програми Демократичної партії угорців, то вона дещо відрізняється від прагнень КМКС. Зокрема, що стосується питання захисту прав національних меншин партія виступає за «національно-культурну автономію під егідою Національної Ради угорців, підтримку громадських організацій національних меншин; введення подвійного громадянства; введення діловодства на угорській мові...» [28, с.3].

Вірізняється програма баченням економічного розвитку. До цього пункту віднесено: «створення пункту перетину кордону між с. Нодьполадь та Нодьгодош, дозволу на перетин кордону автотранспортом у пункті Кішселменц-Нодьселменц; спрощення заснування та діяльності прикордонних СП; прокладання автомагістралі у с. Дийда із введенням нового пункту перетину кордону, введення обмеженого руху вантажного транспорту на пунктах перетину в смт.Вилок, с.Астей» [28, с.3]. Щодо питань освіти, то як і КМКС, Демократична партія угорців передбачає створення «окремого управління угорською мовною освітою в регіоні» [28, с.3].

Варто зауважити, що КМКС і Демократична партія угорців України борються за підтримку серед угорців Закарпаття. Протиріччя між КМКС (М.Ковач) і Демократичною партією угорців України (І.Гайдош) віддзеркалюють відносини між двома провідними політичними партіями Угорської Республіки – правоцентричної ФІДЕС і соціалістичної [1, с.6]. На цьогорічних парламентських виборах в Угорщині перемогу отримала ФІДЕС. Можливо, ця ситуація матиме вплив на Закарпаття, що виллється на активізацію діяльності КМКС.

Організації кримськотатарського національного руху (ОКНР). ОКНР в числі найважливіших своїх завдань визначила завдання встановлення діалогу між кримськими татарами, що поверталися на свою Батьківщину і тими людьми, які поселилися в Криму після депортації кримськотатарського народу. Із метою встановлення такого порозуміння ОКНР видає періодичне видання Адвет (повернення на Батьківщину). Майже всі номери Адвету та все про політичну діяльність кримських татар можна знайти на сайті Центру інформації та документації кримських татар (ЦІДКТ) - неурядової, некомерційної організації, що була заснована в 2000 р. [39].

Національний рух кримських татар за повернення на свою історичну Батьківщину – Крим як суспільно-політичний рух виник і почав набирати загального характеру наприкінці 50-х рр., після смерті Сталіна. У квітні 1987 р. в м. Ташкент (Узбекистан) відбулося засідання представників ініціативних груп Національного руху, які вирішили назвати це зібрання Першою Всесоюзнаю нарадою. На ній вперше була обрана Центральна ініціативна група Національного Руху із 12-ти чоловік, які були обрані для керування діяльністю ініціативних груп на місцях до наступної Всесоюзнаю наради. На наступній Всесоюзній нараді представників ініціативних груп на початку травня 1989 р. прийняли рішення скликати Організацію Кримськотатарського Національного Руху (ОКНР) зі своєю структурою та регламентом, в якому було б чітко окреслено цілі руху та методи боротьби [18].

У програми діяльності ОКНР на 1990-ті рр., прийнятої на 7 Центральній Раді ОКНР, йдеться про надання кримськотатарській мові статусу державної та території Криму. ОКНР буде домагатися представництва кримських татар у всіх державних органах влади Криму, а також за перетворення в політичну партію. Виступає за об'єднання всіх кримських татар світу в боротьбі за досягнення спільних цілей ОКНР. З метою впорядкування процесу репатріації кримських татар ОКНР виступила за створення в районах і містах Криму спеціальних центрів для обліку кримських татар, що повернулися. Дана організація бореться за надання землі кримським татарам для індивідуального будівництва, а також взяла на себе зобов'язання організації наметових містечок для кримських татар, які ще не побудували чи отримали житло. Крім того, ОКНР прийняла низку рішень для захисту культурних, економічних та соціальних інтересів цього народу [25].

Кримськотатарська народна партія «Міллі Фірка». Головою партії є Абдураїмов Васві [40]. Вона виникла із підпільних національних гуртків та організацій, що діяли в 1917 р. в Криму і за межами півострову, в тому числі і в Туреччині. Найбільш відомими представниками цього руху стали Номан Челебі Джіхан (Челебі Челебієв) та Джафер Сейдамет. 25 березня 1917 р. відбулися загальні збори мусульман. На них було обрано тимчасовий кримсько-мусульманський виконавчий комітет в Криму (головою став Ч.Челебієв). У липні цього ж року керівництво цього комітету і створює Національну партію «Міллі – Фірк». Її друкованими органами стали газети «Міллет» («Народ») – на татарській мові, «Голос татар» - на російській мові (в 1918-1919 рр. – «Крим»). Цікаво, що в програмі партії було проголошено рівноправність жінок і їхнє активне залучення до суспільного життя (у такій рішучій формі вперше в мусульманському світі) [9].

Вже сучасна програма Кримськотатарської народної партії «Міллі Фірк» значно радикальніша від програми Організації кримськотатарського національного руху. Ця програма має назву – «Кримські татари. Стратегія XXI ст.», а була прийнята делегатами VI Конференції Міллі Фірк 10 травня 2010 р. в Сімферополі [30]. У ній йдеться про створення власної державності кримськими татарами в межах їх етнічних територій. Для порівняння, в програмі Організації кримськотатарського національного руху, мова про створення власної державності не йде. Крім того, цей пункт суперечить Закону України «Про політичні партії в Україні», ст. 5: «Утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на порушення суверенітету і територіальної цілісності України» [8].

Шлях до реалізації власної державності повинен бути демократичним (через вибори). У програмі розраховано і дату, коли буде збудована кримськотатарська державність: «І, вже сьогодні, при максимальній мобілізації етнічної енергії, ресурсів та колективної волі, кримські татари, навіть при всій недосконалості сучасного законодавства, можуть реально претендувати (і отримати) до 20% влади в системі загальнокримської державності. Далі від виборів до виборів, частка влади збільшуватиметься на 5%, до 2040 р. реально перетне 50-ти % бар'єр. Де-факто це і визначатиме в Криму наявність державності» [25]. Звичайно, партійці заспокоюють, і зазначають що ця дата можна і прискорити. Інструментом для реалізації цієї програми і є партія Міллі Фірк, яка діє на території, де мешкають кримські татари.

Партія виступає за реорганізацію Курултая – вищого представницького органу кримських татар. У програмі зазначено, що нині діючий Курултай, з точки зору українського законодавства, нелегітимний. «Сьогодні Курултай – Меджліс знаходяться за межами правової системи. Він не має ні повноважень, ні влади для реалізації насущних проблем народу», - зазначено у програмі [30]. Ця позиція партія, дозволяє стверджувати, що Міллі Фірк діє в опозиції до ОКНР, яка керує діяльністю Меджлісу і Курултая. У програмі також зазначено про необхідність створення Третейського суду – Кадіята, в складі: юриста, голови Ради старійшин і голови мусульманської общини (імама). Також у документі передбачено і створення Народного Банку для кримських татар [30].

Та попри певну радикальність поглядів цієї політичної сили, це не «крайня» позиція в Криму. Тут діє радикальна

ісламська партія «Хизд-ут-Тахрир», діяльність якої заборонена в багатьох країнах Близького Сходу і Центральної Азії, у Німеччині та Росії. Ця політична сила не зареєстрована в Україні, однак такі спроби вже були. Її голова – А.Селяметов, заявив, що однією із цілей діяльності партії є «повернення кримським татарам ісламської ідентичності» [37, с.63].

У Конституції України 1996 р. Х розділ присвячений Автономній Республіці Крим. Згідно, 134 ст. «АРК є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання» [17, с.44]. Проте, на думку низки дослідників, в тому числі і А.Н.Толкачової, повноваження, які були дані автономії не вдалося реалізувати у повній мірі. Все через суперництво старої та нової регіональних еліт. Саме це стало завадою на шляху реалізації сильної регіональної ідентичності [36, с.152]. Крім того, кримсько-татарські політичні партії не можуть реалізувати свої програмні гасла в повній мірі через конкуренцію за популярність серед електорату із проросійськими партіями. Отож, перейдемо до їх розгляду.

«Руський блок». Ця політична партія була зареєстрована у Міністерстві юстиції України 30 березня 2001 р., а її головою є Басов Геннадій [38]. Згідно програми «Руського блоку», назва зумовлена самою ідеєю створення партії. Вона полягає в збереженні єдності російського, українського та білоруського народів, представників інших національностей, яких об'єднує російська культура, російська духовність та російська мова [41].

Щодо зовнішньої політики України, то позиція блоку чітка і зрозуміла - партія виступає за союз із Росією. У програмі блоку зазначено: «Необхідно прийняти однозначне рішення і послідовно здійснювати створення єдиного економічного, інформаційного та культурного простору України, Росії та Білорусії на основі тісного міждержавного союзу» [41]. Крім того, партія стоїть на позиціях надання російській мові статусу державної. Українська і російська, на думку партійців, дві рівноправні державні мови [41]. Цікавим є те, що «Руський блок» виступає проти спроб «поширення Галицького націонал-екстремізму», проте сама партія зареєстрована саме на Батьківщині цього «екстремізму» у м.Львові по вул. Новаківського, буд. 8, кв. 4 [38].

Партія має власне бачення щодо державного устрою України. В програмі «Руського блоку» підтримується ідея унітарності України, виступ проти сепаратистських тенденцій. Уряд повинен формуватися партією або коаліцією, що має більшість місць в парламенті, і нести відповідальність за результати своєї роботи. А уряд, який неефективно працюватиме, повинен піти у відставку. Яким чином, в програмі відповіді не дано. Голова Уряду повинен призначатися Президентом за поданням партії або коаліції, що має більшість у Верховній Раді України [41]. Таким чином, «Руський блок» бачить Україну парламентсько-президентською республікою, згідно конституційної реформи 8 грудня 2004 р. Насмілимося зробити припущення, що на офіційному сайті партії ще не встигли внести зміни до програми і відкоригувати її відповідно до рішення Конституційного Суду щодо скасування конституційної реформи 2004 р. Щодо суддівської системи, то в програмі партії передбачено вивести її з-під контролю виконавчої влади [41].

Економічне відродження України партія вбачає також у спільному союзі із Росією та Білорусією. На їхню думку, такий союз дозволить отримувати українським підприємствам при однакових технологічних умовах отримувати енергоносії в 2 – 2,5 рази дешевше [41]. Крім того, передбачено створення єдиного інформаційного простору між Україною, Росією та Білорусією [41]. Загалом, соціальний, культурний та економічний розвиток України передбачений тільки спільно у союзі із Росією та Білорусією.

Сьогодні партія «Руський блок» переживає нелегкі часи. Партійні керівники не можуть поділити влади. Прикладом, слугує звернення від 28 квітня 2010 р. одного із керівників партії Олександра Свистунова, який презентує себе єдиним очільником партії і закликає всіх партійців «слухати» лише його [10]. У той час, як Мінюстом зареєстрований зовсім інший.

«Слов'янська партія». Зареєстрована Міністерством юстиції 10 червня 1993 р., голова партії - Базилюк Олександр [38]. Програма «Слов'янської партії» побудована на ідеї єдності всіх слов'янських народів. Головні пункти програми націлені на: 1). Ліквідацію штучно створених протиріч між двома частинами єдиного народу за культурно-мовною ознакою, шляхом визнання двох слов'янських мов – російської та української – державними. Сприяти розвитку інших слов'янських мов на території України (цей пункт притаманний всім російським партіям). 2). Протиставлення слов'янського патріотизму русофобії і західництву так званих «українських націоналістів». 3). Учасності у захисті культурного простору слов'янської цивілізації від агресивної західної антикультури. 4). Переборення важкої кризи в Україні шляхом її входження в Союз східнослов'янських держав та їх історичних союзників. 5). Сприяння створенню геополітичної системи слов'янських держав [42]. Окрім надання державного статусу російській мові, в програмі передбачено мовам інших етнічних груп в містах компактного проживання надання «офіційного» статусу. Партійці виступають і за збереження канонічного православ'я на Україні і протидії спробам розколу і відокремлення від Московського патріархату.

Участь України в єдиному економічному просторі (ЄЕП) передбачає: створення міжнародного банку країн ЄЕП та єдиної валюти, при одночасному збереженні на початковому етапі національних валют; створення міжнародного арбітражного суду; створення митного союзу та ліквідація економічних кордонів всередині ЄЕП; вихід України із СОТ, або ж радикальний перегляд умов вступу у цю організацію, що відповідає національним інтересам України та узгоджено із іншими країнами ЄЕП.

Також програмою передбачена заборона продажі землі іноземцям, крім, очевидно, громадянам країн ЄЕП. А найважчим злочином партія вважає політичний тероризм та роздування міжетнічної ворожнечі між слов'янськими народами. Також передбачено створення власного союзу слов'янських народів на подібні Європейського Союзу, бо члени Слов'янської партії переконані, що членом ЄС Україні ніколи не стати [42]. Такий союз спочатку формуватиметься «із України, Білорусії та Росії та інших слов'янських держав та їх союзників; створення інституту подвійного громадянства, а також підписання відповідних договорів, що спричинить створення єдиного громадянства, подібно до «Шенгенської зони»...», зазначено у програмі [42]. Створення подібного союзу повинно відбуватися знизу, за ініціативою самого народу. Цікаво, що в програмі передбачається приєднання до цього союзу і Абхазії, Осетії та Придністров'я. У порівнянні із «Руським блоком» ця політична партія націлена на більш глобальні зміни, реформувати політичну систему не лише України,

а й інших слов'янських країн.

«Руська єдність». Ця політична партія раніше носила назву «Авангард». Зміни зареєстровано Міністерством юстиції України на підставі рішень III позачергового З'їзду Політичної партії «Авангард» від 12 серпня 2010 р. Так, у ході З'їзду партія ухвалила рішення про зміну назви на політичну партію «Руська Єдність». Новим керівником партії замість Максима Коваленка обрано Сергія Аксенова (1971 р.н., працює заступником директора ТОВ «Фірма «Ескада») [38].

Сьогодні цілями партії є: захист російської мови та культури; робота по захисту соціальних інтересів кримчан; об'єднання патріотичних сил і відображення інтересів основної маси кримського населення; створення цілої низки заходів для економічного розвитку регіону, створення умов для інвестицій [43]. Особливою активністю ця політична сила не вирізняється, а її діяльність в основному спрямована на російськомовне населення Криму.

Варто зазначити, що найбільш радикальною проросійською партією залишається Слов'янська партія. Вона бере свій початок від Громадянського Конгресу України, що виник як опозиція національно-демократичним силам в загальнодемократичному русі ще у 1990 р., коли частина проросійськи налаштованих активістів різноманітних загальносоюзних демрухів зрозуміла, що кінцевою метою українських сил є незалежність [4]. Неможливість впливати на політичні події в країні примусила різноманітні дрібні російсько-патріотичні сили об'єднатися в єдину організацію. На установчому з'їзді Громадянського Конгресу України були представлені: Громадянський Форум (на базі якого і було створено ГКУ), Вітчизняний Форум, Слов'янський Союз, відомий патріотичний клуб «Родина», філія Народно-трудового союзу, залишки та чисельні «орґкомітети», «товариства» та «общини» російськомовного населення. Під час з'їзду зі складу ГКУ вийшла більш радикальна група, що пізніше утворила ПСЕУ (філія РНЕ, Слов'янський союз, НТС та ін.) [4]. Про радикальність Слов'янської партії говорить і акція протесту в 2005 р. проти третього туру президентських виборів та обрання Президентом В.Ющенка. У результаті акції було створено дві організації: «За Україну без Ющенка» та «Донецьку Республіку». Партія проводила збір підписів про проведення референдуму та створення Донецької автономної республіки, та у Донецькій обласній раді так і не зареєстрували проведення такого референдуму [4]. У 2006 р. партія підтримала ідею об'єднання із Партією регіонів. Був проведений і її 15 з'їзд та об'єднанню не судилося бути і Слов'янська партія продовжує самостійну політичну діяльність [4].

Наявність радикальних партій національних меншин, при наявності єдності у поглядах політичних еліт, може привести до проявів сепаратизму в Україні. Наведемо думку української дослідниці О.Кривицької, яка передбачила можливий розвиток подій у регіонах, де компактно проживають представники національних меншин. Приміром, у Криму, на думку дослідниці, є можливим розвиток державної автономізації, сепаратизму; на Закарпатті – спроби створення від адміністративної автономії до «спеціальної самоврядної адміністративної території» [19, с.50].

Звичайно, до подібного розвитку подій в Криму і на Закарпатті ще далеко, проте подібний конфліктний потенціал, що присутній в цих регіонах може бути вміло використаний радикально налаштованими політичними силами. Це може проявитися перед виборами, коли із метою залучення на свій бік електорату не гребують навіть найрадикальнішими гаслами.

Часто на виборах деякі політичні партії використовують соціальні розмежування для залучення на свій бік електорату. До прикладу, Партія регіонів та Прогресивно-соціалістична партія Н.Вітренко у виборчих програмах серед пунктів прописали і надання російській мові статусу державної. Це і є яскравим прикладом використання етномовного розмежування політичними партіями.

На загострення соціальних розмежувань в Україні має вплив політична еліта. Є.Мелашкіна наголошує на цінності концепції С.Ліпсета і С.Роккана, оскільки аналіз впливу інституційних порогів на процес об'єктивізації розмежування в посткомуністичних країнах дозволяє пояснити відмінності в конфігурації партійних систем, що формуються в країнах із схожими соціальними суперечностями (як це було зроблено на прикладі країн посткомуністичного простору). Хоча, як зауважує авторка статті, іншою концепцією, що пояснює соціальні розмежування та їх вплив на партійні системи, є концепція Дж.Сарторі щодо ролі політичних еліт. Особливо вона є актуальною для колишніх радянських країн, бо саме еліти можуть актуалізувати або ж замовчувати ті чи інші соціальні розмежування [23, с.16-17].

Із іншого боку, що стосується прав національних меншин, то українське законодавство, в порівнянні із іншими країнами Європи, найбільш ліберальне, що також може привести до збільшення впливу соціальних розмежувань у суспільстві. Наведемо, лише один приклад, в Україні видають посвідчення «закордонного угорця», в той час як інші країни виступили проти цього. Український підхід до проблеми є вкрай ліберальний навіть в порівнянні з практикою демократичних країн Європи. У Словаччині й Румунії, де також є численні угорські діаспори (500 тис. і 2 млн. відповідно), місцева влада відмовляється визнавати посвідчення «закордонного угорця». У Словаччині впливові політичні партії жадають позбавити мандатів тих депутатів від угорської партії, які наполягають на дотриманні засад угорського законодавства. У Австрії також не визнають чинним угорські посвідчення для членів етнічної громади угорців у цій країні [26].

1. Берені А. Суспільно-політичне становище та культурний розвиток угорської національної меншини Закарпатської області (1991 – 2004р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук. : 7.00.01 – історія України / Андраш Берені. - Ужгород, 2007. – 23 с.
2. Бортніков В. „Розмежування” в Україні в контексті ціннісної ідентифікації населення / Валерій Бортніков // Політичний менеджмент.– 2007. - №1. – С. 37-47.
3. Виборча програма Закарпатської обласної організації політичної партії «КМКС» Партія угорців України» // Новини Закарпаття. – 2006. – 24 березня. – С.8.
4. Голобуцький О., Кулик В. Партійно-політичний спектр сучасної України. [Електронний ресурс] / О.Голобуцький, В.Кулик // Політичні партії України. - Режим доступу – <http://golob.narod.ru/glvltivicent.html>
5. Далтон Р. Структура политических связей. (Реферат) / Рассел Далтон // Политическая наука. – 2004. - №4. - С.235-243.
6. Донова Е.В. Социально-политические размежевания и их трансляция в политическую систему стран Центральной и Восточной Европы / Е.В. Донова // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.101-126.

7. Дунаева Ю.В. Социально-политические размежевания в странах Центральной и Восточной Европы / Ю.В. Дунаева // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.89-101.
8. Закон України "Про політичні партії в Україні" № 2365-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 23. – ст. 118. – Режим доступу: <http://www.silanaroda.com>
9. Зарубин Александр. История Милли Фирка. [Електронний ресурс] / «Крымские известия» №69 (78), 8 апреля 1992 г. – Режим доступу до журн. : www.milli-firka.org
10. Заява до всіх членів партій «Руський блок» від Свистунова Олександра від 28.04.2010 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт партій «Руський блок» – Режим доступу : <http://www.rblok.org.ua>
11. Каплан Ю. Політичний розкол як потенційна загроза / Юлія Каплан // Політика і час. – 2005. - №5. – С.46-50.
12. Каплан Ю. Формування політичних орієнтацій населення різних регіонів та подолання „електорального розколу” / Юлія Каплан // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005 / За ред. О. С. Власюка. – К.: Знання України, 2005. – С. 128-133.
13. Кевсегі Е. Про угорську ментальність, Притисянський район, Європу та шлях до неї (розмова із кандидатом у народні депутати по 72 виборчому округу Іштваном Гайдошем) // Вісник Берегівщини». – 2002. – 25 березня. – С.2-3.
14. Кіндратець О. Розмежування українського суспільства в процесі демократизації / Олена Кіндратець // Політичний менеджмент. – 2005. - №6. – С.32-41.
15. Кодекс незалежної практики щодо політичних партій ухвалений Венеціанською Комісією на 77 пленарній сесії (Венеція, 12-13 грудня 2008 р.) // Вибори та демократія. – 2010 р. - №1(23). – С.84-120.
16. Кононов И. Отношения Востока и Запада Украины: между прошлым и будущим // Україна. Схід – Захід: шлях до порозуміння. Збірник статей / редактор Н. Б. Кононова. – Луганськ: Знання, 2005. – 132 с.– С. 116-124.
17. Конституція України. – К.: Українська правнича фундація, 1998. – 55 с. - (Бібліотека офіційних видань).
18. Коротко о крымскотатарском вопросе [Електронний ресурс] / Авдет, №2 від 1 серпня, 1990 р. - Режим доступу до журн. : www.cidcd.org.ua
19. Кривицька О. Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України / Олена Кривицька // Політичний менеджмент. – 2005. - №3. – С.42-62.
20. Кулик А.Н. Теория размежевания в российском контексте: испытание политическими реалиями / А.Н. Кулик // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.173-192.
21. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / Іван Федорович Курас. – К.:Генеза, 2004. – 736 с.
22. Липсет С., Роккан С. Структуры размежеваний, партийные системы и предпочтения избирателей. Предварительные замечания / Сеймур Липсет, Стейк Роккан // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.205-234.
23. Мелешкина Е.Ю. Концепция социально-политических размежеваний: проблема универсальности / Е.Ю. Мелешкина // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.11-30.
24. Мітрьєва С.І. Національно-культурні товариства Закарпатської області / Світлана Іванівна Мітрьєва. – Ужгород: Вид-во Падяка, 2001. – 161 с
25. Основные ориентиры деятельности ОКНД на ближайшие месяцы 1990 г. [Електронний ресурс] // Авдет, №1 від 15 липня, 1990 р. - Режим доступу до журн. : www.cidcd.org.ua
26. Палій О. Наш підхід найбільш ліберальніший / Олександр Палій // Президентський вісник, – 2002. – 29 січня. – С.5.
27. Пашина Н. Етномовний чинник політичної ідентичності в Донбасі / Наталія Пашина // Політичний менеджмент. – 2005. - №1. – С.24-33.
28. Передвиборна програма Закарпатської обласної організації Демократичної партії угорців України // Новини Закарпаття . – 2006. – 24 березня. – С.3.
29. Примуш М. Партійна система у дзеркалі концепції соціально-політичних розмежувань / Микола Примуш // Політика і час. – 2005. - №9-10. – С.82-86.
30. Програма Милли Фирка «Крымские татары: Стратегия XXI века» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Кримськотатарської партії «Мілли Фірк» - Режим доступу: www.milli-firka.org
31. Пономарева Е.Г. Социально-политические размежевания и развитие партийных систем на постюгославском пространстве / Елена Георгиевна Пономарева // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.126
32. Рёммеле А. Структура размежевания и партийные системы в Восточной и Центральной Европе / А. Рёммеле // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.30-51.
33. Римский В.Л. Общественные размежевания и политические партии в России / В.Л. Римский // Политическая наука. – 2004. - №4. – С.152-173.
34. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір / Анатолій Михайлович Романюк. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 392 с.
35. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку) / Відпов. ред. Є.І. Євінгов. – Ужгород: ІВА, 2002. – 160 с.
36. Толкачева А.Н. Регионализм и идентичность в контексте национального и государственного строительства в Украине и Молдове / А.Н. Толкачева // Политическая наука. – 2005. - №3. – С.142-156.
37. Шляхи та можливості консолідації українського суспільства: Матеріали «круглого столу» експертів (Мукачево, 21-22 квітня 2005 р.) / За ред. С.І. Мітрьєвої. - Ужгород.: Ліра, 2006. – 140 с.
38. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства Юстиції України. - Режим доступу: www.minjust.gov.ua
39. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Центру інформації та документації кримських татар. - Режим доступу:www.cidcd.org.ua
40. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Кримськотатарської народної партії «Мілли Фірк». - Режим доступу: www.milli-firka.org
41. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт партії «Руського блок». - Режим доступу: www.rusblok.ua
42. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт «Слов'янської партії». - Режим доступу:www.slavonik.org.ua.
43. [Електронний ресурс] / «Крымский портал политической информации». - Режим доступу: www.partinform.com

SUMMARY

Popovych B. THE ETHNIC SOCIAL DIFFERENTIATING AS FACTOR OF FORMING OF PARTIES OF NATIONAL MINORITIES IN UKRAINE

The author considers influence of the ethnic differentiating (of S.Lipset and S.Rokkan this distribution has name “centre –

periphery") of national minorities. She described parties of the Hungarian national minority, Russian national minority and "indigenous people" of Crimean Tatars in Ukraine.